

94(477)
Є 63

Альфред
ЕНСЕН

МАЗЕПА.

ІСТОРИЧНІ КАРТИНИ

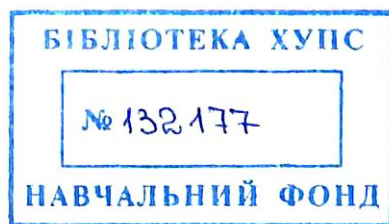
94(477)
Є 63

ВЕЛИКИЙ НАУКОВИЙ ПРОЕКТ

Альфред ЄНСЕН

МАЗЕПА.

ІСТОРИЧНІ КАРТИНИ

Харків
«ФОЛІО»
2020

УДК 94(477)
Є61

Серія «Великий науковий проект»
заснована у 2018 році

Переклад зі шведської
Н. Р. Іваничук

Художник-оформлювач
М. С. Мендор

ISBN 978-966-03-8087-5
(Великий наук. проект)
ISBN 978-966-03-8954-0

© Н. Р. Іваничук, переклад українською,
2020
© М. С. Мендор, художнє оформлення,
2020
© Видавництво «Фоліо», марка серії,
2018

Слово від автора

Весною 1909 року я вирушив — частково на ласкаво надані мені шведською казною кошти — на малороські терени (Галичина та російські губернії: Київ, Полтава й Чернігів). Передусім мене цікавили місцеві традиції та літературні пам'ятки, що стосувалися Карла XII і Росії, бо я збирав по архівах, бібліотеках та музеях матеріали з тієї епохи.

Результатом моїх досліджень стала серія історичних картин на тему «Україна й епоха Карла XII», у центрі яких перебуває український гетьман Мазепа. Його злочасне втручання в історію Швеції, фатальний збіг обставин та й особиста біографія викликають великий інтерес. Матеріали, знайдені на далеких берегах Дніпра, я згодом доповнив дослідженнями із шведського архіву.

Ця культурно-історична монографія про Мазепу зовсім не має на меті розв'язати надзвичайно суперечливу проблему стосовно військових планів Карла XII під час його походу в Росію і жодною мірою не претендує стати новим відкриттям серед багатющої літератури про битву під Полтавою, її передумови та наслідки. Деякі деталі, до яких я тут уда-

М. Бернігерот.
Іоанн Мазепа. Верховний вождь
запорозьких козаків.
Гравюра першої половини XVIII ст.

вався, не мають вагомого значення для історичної науки. Проте, намагаючись подати правдиву і якомога повнішу картину союзу Карла XII з козаками, я сподівався прислужитися шведській науці й по можливості висвітлив деякі невідомі досі моменти.

Монографія не належить до так званої фахової літератури, — вона звернена до широкого загалу і не в останню чергу — до справглої знань молоді, для якої оповіді про Мазепу та українських козаків можуть стати такою ж захоплюючою лектурою, як пригодницький роман, лише з тою перевагою, що усе, викладене тут, є справжньою історією, невід'ємною від нашої національної пам'яті. Книга про Мазепу повинна знайти дорогу до всіх прихильників історії епохи Карла XII далеко поза тим вузьким колом спеціалістів, котрі займаються цією проблемою. Особливо нинішнього року, коли відзначається друге століття Полтавської битви. Історія Мазепи є історією політичного занепаду цілого народу.

Отакий популярний виклад аж ніяк, проте, не виключає, що моя праця (принаймні автор сподівається) становитиме певну історичну цінність, бо я скористався багатим матеріалом, писаним трьома слов'янськими мовами — польською, українською та російською, і численними працями, видрукowanymi шведською. Дякую за це дослідникам епохи Карла Великого.

Пильне око суспільності ковзне й не зауважить мого авторитету славіста, і жоден вчений не сприйме всерйоз мою розповідь, та тим бажанішими будуть мої побіжні міркування й вказівки для тих, хто захоче поглибити студії у тому чи іншому напрямку.

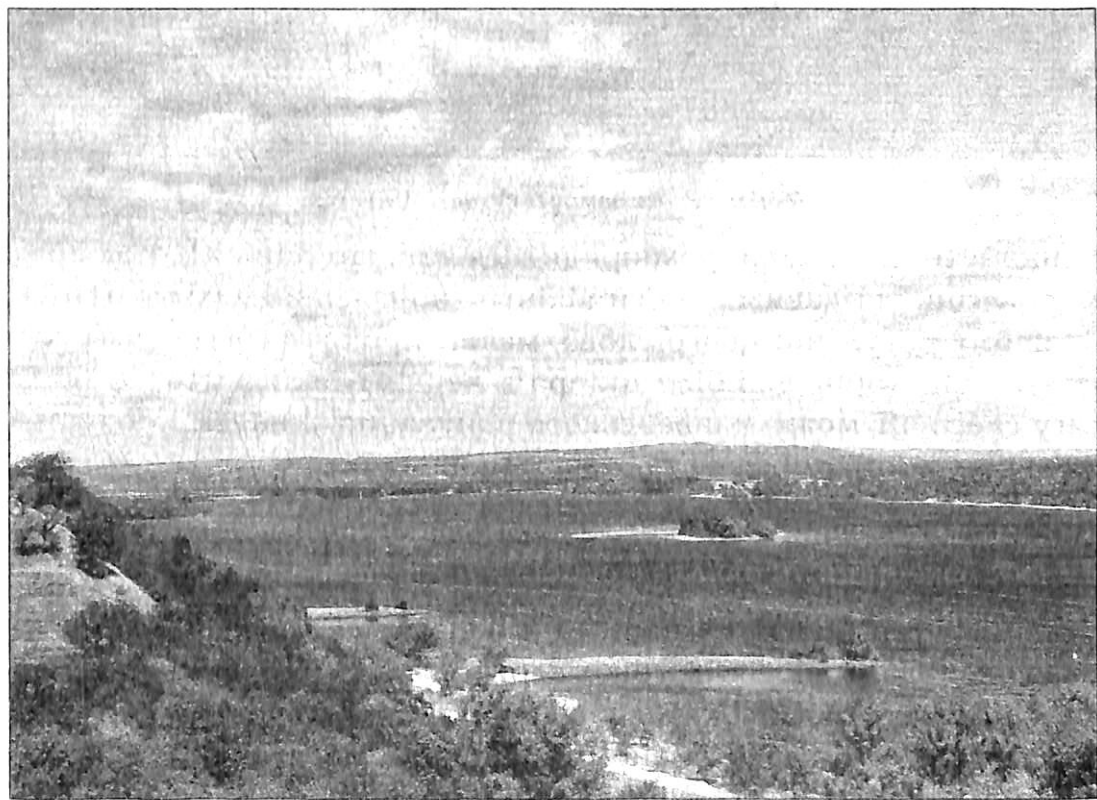
Щоб по можливості зберегти колорит епохи, я, наводячи давні шведські джерела, залишив первісну транскрипцію, а перекладаючи листи й цитати із слов'янських джерел, зберіг деякі поняття й терміни в їх оригінальному звучанні, подавши одночасно у дужках шведський переклад.

Додаток про зображення постаті Мазепи в мистецтві та художній літературі знайде вдячного читача не тільки серед фахівців. Що ж до ілюстрацій, то вони промовляють самі за себе.

Альфред Єнсен.
Стокгольм, вересень 1909 року.

І. Земля і народ України

Історична фантазія читача понесе його у цій книзі до могутньої ріки Дніпра на Русі. Одна з найбільших рік Європи Дніпро, колишній Борисфен, змагається з «матір'ю Волгою» та «Дунаєм-батьком»: за розкішні, величні простори — колись, а згодом — за історичну славу. З Дніпра бере свій початок руська культура. Тут було засновано Київ, «матір городів руських», по Дніпру плили варяги, наші прашведські предки-вої, котрі заклали зерно державності у східнослов'янську землю. Дніпро вів до Чорного моря та до Міклагорда (давня шведська назва Константинополя), по ньому у чужі краї пливло золото та руська честь і слава. І незбаг-

Дніпро в Каневі

«Гарвардська бібліотека давньої української літератури. Українські переклади» (Кембрідж, Массачусетс).

⁸⁷Петропавлівська фортеця.

⁸⁸Наукові експедиції в Сибір акад. Г. Ф. Міллер проводив у 1733—1743 рр.

⁸⁹Ця історія детально описана в романі українського письменника (писав переважно російською мовою) Григорія Данилевського «Мирович» (1879).

⁹⁰Чортомлицька Січ була зруйнована під керівництвом російського генерала Яковлева за допомогою зрадника полковника Гната Галагана у 1709 р.

⁹¹*Петро Калнишевський* (бл. 1690—1803) — останній кошовий отаман Запорозької Січі (1762, 1765—1775), після руйнування Січі засланий на Соловки, де й помер.

⁹²Колекція Підгорецького замку розгромлена в 1939 році, і частина її знаходиться у Львівському історичному музеї.

⁹³Автор дуже суб'єктивно і довільно трактує цей портрет, уперше надрукований Б. Барвінським у книжці «Історичні причинки. Розвідки, замітки і матеріали до історії України-Русі». Т. І. Жовква, 1908, між стор. 100 і 101.

Зміст

Слово від автора.....	3
I. Земля і народ України.....	5
II. Політичний авантюрист.....	41
III. «Зрадник».....	58
IV. «Дон-Жуан».....	83
V. Товариш по нещастю Карла XII.....	103
VI. До Бендер.....	127
VII. Підведення підсумків.....	143
VIII. Мазепа в образотворчому мистецтві.....	165
Примітки.....	171

Альфред Єнсен — шведський історик, слов'янознавець, перекладач, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та Українського Наукового Товариства в Києві. Народився 30 вересня 1859 року в місті Гельсінгтуна, регіону Євлеборг, Швеція. Навчався в Уппсальському університеті. Відомий передусім як перекладач багатьох творів Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Олександра Пушкіна, Михайла Лермонтова та інших. Зокрема Альфред Єнсен активно працював у галузі шведської україністики, друкував популярні статті, підтримував постійний контакт з українськими науковими установами, реферував українські наукові новини у шведських журналах. Помер у Відні 15 вересня 1921 року.

Книжка «Мазепа. Історичні картини» — це переклад історичної монографії Альфреда Єнсена, створеної в 1912 році. Постать Івана Мазепи і досі є надзвичайно суперечливою, по-різному переосмислюється й викликає різноманітні дискусії не лише в українській, але і в європейській спільноті. Окрім цього, особистість та вчинки гетьмана постійно міфологізуються та романтизуються, овіюються численними теоріями, припущеннями й вигадками такою мірою, що навіть досвідченим науковцям важко відділити істину від вимислу. Дослідження Альфреда Єнсена не позбавлене суб'єктивних оцінок та висновків, проте в той же час становить неабияку вартість для українців, оскільки, по-перше, дозволяє поглянути на себе і свою історію очима видатного європейця, а по-друге, містить багато фактичного матеріалу, спогадів та листування, які можуть засвідчити невідомі моменти з життя Івана Мазепи та відкрити широкому загалу його об'єктивний портрет.

ISBN 978-966-03-8954-0

Купити книги
на сайті
видавництва
folio.com.ua

9 789660 138954 0